DE
BONGERD-REEKS

DE PIËTA

Een mysteriespel van droom en gelijkenis van Jac. Schreurs M.S.C.

HET SPECTRUM
UTRECHT

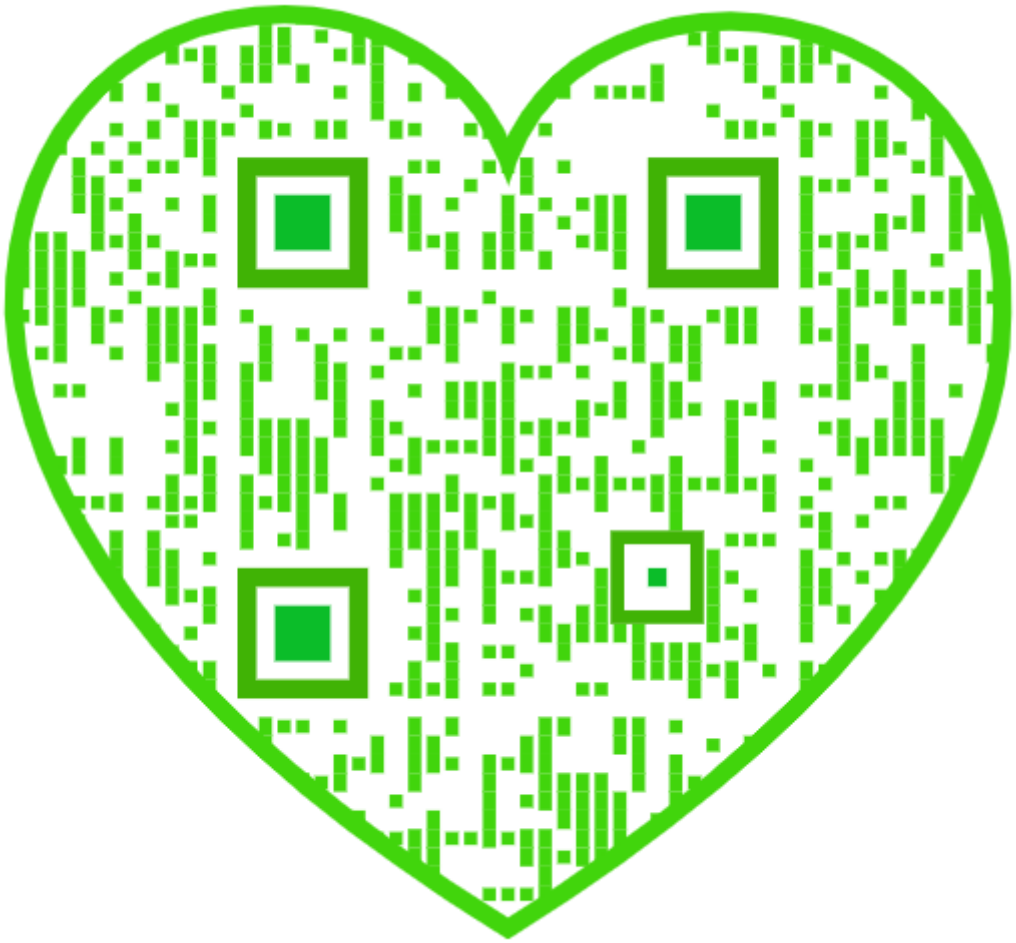

DE PIËTA

JAC. SCHREURS M.S.C.

DE PIËTA

EEN MYSTERIESPEL VAN
DROOM EN GELIJKENIS

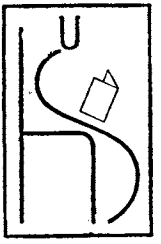

DERDE DRUK

UTRECHT
UITGEVERIJ HET SPECTRUM

„Das Leben ist der Güter höchstes nicht,
Der Übel grösztes aber ist die Schuld."
– – – – – –
„Denn alle Schuld rächt sich auf Erden."

SPELERS:

Meester Lucas, beeldhouwer.
Eva, zijn vrouw.
De Vriend.
De Vreemdeling.
De Piëta.
Volk.

„Am Ursprung des Dramas steht der religiöse Kult, und bis in die fernste Ausläufer bleibt es noch umwittert von göttlichen oder dämonischen mächten. Es wohnt so nah an der lezten Grenze der Kunst, es wirdt so stark von der anderen Seite her bestimmt, dasz glaubenslose Zeiten immer dadurch gezeichnet sind, dasz sie keine Kraft zum Drama aufbringen."

EERSTE BEDRIJF.

EERSTE TOONEEL.

(*Een ruim woonvertrek in een stad dichtbij; het is Carnavals-avond; een vrouw en een man, gemaskerd, en in Carnavalscostuum staan gereed om uit te gaan; buiten het rumoer der vierende menigte; een kind slaapt in een wieg.* Meester Lucas *treedt binnen: het is schemerdonker*).

Meester Lucas:

Pardon!

De Vriend:

Vervloekt!

Lucas:

Onstelt U niet zoo zeer;
Ik ben een man die uit den vreemde keer
En zonder arglist beiden U verraste;
Het toeval wou, dat hier mijn sleutel paste
En op de deur de naam te lezen stond
Van Meester Lucas, die geen recht ooit schond
En graag elk mensch eerbiedigt in het zijne...
Uw huis is me' even heilig als het mijne;

Eva (*zeer bevreesd*):

Lucas!

Lucas:

Gij kent mij dus? – Ik ken U niet:
Uw houding noch gelaat... noch dit verdriet
Dat plots – waarom? – neêrschemert voor mijn oogen...
Of hebt ge'U zelf soms in dit huis bedrogen
Die achter maskers U verborgen houdt?...
(*schouwt rond*).
Want alles rond mij schijnt mij zeer vertrouwd –
Een droom alleen kan zùlk bedrog verklaren,
Of zulk bedrog een droom van vele jaren:
Waar zijn wij dus? Wie onzer maakt het uit?

Eva:

Meester!

Lucas:

Ik ken U niet, doch het geluid,
Vrouw, van Uw stem ontroert mijn gansche wezen;

Hoe vreemd! Mijn naam staat op Uw deur te
lezen
En 'k roep de dingen hier als tolken aan:
Of 'k in dit huis een droom ben ingegaan
Of uit een droom 't bedrog ben ingetreden? –
(*stilte*).
De dingen zwijgen in hun stommen vrede:
Het woonvertrek, de sluimerende wieg (*gaat
naar de wieg*)
Waarin mijn hand, als 'k mij niet gánsch bedrieg,
De lovers en guirlanden heeft gesneden –
De teekens van mijn hart – getuigen mede
Van mijn geluk, mijn trots en mijn verdriet...

Eva:

O God!

Lucas:

Ik zeide reeds: Ik ken U niet
En vraag mij af, of ik U vroeger kende,
O Vrouw, –

Eva:

Gij kent mij!

Lucas:

Droefheid en ellende
Die ken ik zéér; arbeid en eenzaamheid
En deze geest die worst'lend zich bevrijdt,
En steen en hout en stugheid van metalen;
Ik ken den nood dier kuische Kathedralen
Wier naaktheid ik met kuischen luister sier; –
Ik ken den mensch, den Engel en het dier;
Wijsheid en dwaasheid, heerlijkheid en schande;
Want Eng'len en gedrochten komen uit mijn
handen

En hel en hemel kampen in mijn geest...
Ik ken U niet, vrouw! – Wie zijt gij geweest?
Wie zijt gij en wat zult ge later wezen? –
Ik kan, Godlof!, niet achter maskers lezen...
Doch wat belet dat gij me' U openbaart?

Eva:

De schaamte!

Lucas

Hoe? Ik weet niet wie gij waart,
Noch wat U dwong, noch wat U niet belette
De wereld en Uzelf een masker voor te zetten –
Hoe zegt gij dus, dat schaamte U weerhoudt?

De Vriend:

Een vrouw was eenzaam...

Lucas:

Dit verhaal is oud...

Eva:

Het hart verdwaalt in droomen en in wen-
schen...

Lucas:

Aldus begint het treurspel aller menschen...

Eva:

En ook dit treurspel...

Lucas:

Speel het verder dan!
Doch zeg mij nog: wie is die man? – Uw man?
Gij zwijgt! Wellicht verlang 'k te veel te weten
En zegt gij mij: was ik hier nooit gezeten
In dezen zetel en aan dezen disch?
Elk ding, dunkt mij, draagt mijn gelijkenis
En komt mij zwijgend als getuige tegen: (*loopt door het vertrek*)

Die spiegel en dat kruis, die wreede zegen
Van ieder huis, van ieders hart, dit wreed
Geluk van alle leven... alle leed.
Hier was 'k eens thuis in duizend kleine panden;
Hier stierf mijn geest, verdorden mijne handen;
Hier heeft mijn ziel haast mateloos bemind...
Dit is mijn werk, mijn wieg... dit kind?...

Eva:

Uw kind!

Lucas: (*volledig tot besef gekomen*)
Helaas!

Eva:

Hij slaapt...

Lucas:

Om-vleugeld door d'ellende
Die rond zijn wieg zijn prille bloei reeds schenden;
Hoe klein begint een leven en hoe groot!
Slaap, kleine bootsman naar den grauwen dood
En laat de menschen rond Uw jammer kijven,
Met bloed en tranen reeds Uw treurspel schrijven
Hard als de kunst wiens meester men mij weet,
Droef als het bed van leliën en leed
Waar eene als moeder werd geboren tusschen rozen – (*pauze*)
De winter kwam, de hemelen bevrozen
Sinds ik, o vrouw, van hier naar Frankrijk toog
Om in een steenen hymne hemelhoog
Voor God den lof van 't Moederschap te zingen...
Ik leefde in bloemen en herinneringen

Bedwelmd door 't heil van een geluk zoo frisch
Dat ik gedronken had als levend water
En 'k schiep de Vrouw naar de gelijkenis
Van wie mij virgo, sponsa was en mater –
Want haar heb ik uit onbederf'lijk hout
En eeuw'gen steen een hoogen troon gebouwd
En God slechts weet hoè mateloos verheven...
(*bitter*)
Terwijl de bruid en ook de moeder viel –
Dit huis ontvangt mij als een donker leven
En staart mij aan als een gestorven ziel – (*rust*)
En Eva schreit, de handen voor haar oogen –

Eva:

Lucas!

Lucas:

O Vrouw!

Eva:

Ik ben Uw vrouw!

Lucas:

Mijn vrouw!

Eva:

De slang, de eenzaamheid heeft mij bedrogen!

Lucas:

Altijd dàt lied, dat al te laat berouw...

Eva:

Wee mij!

De Vriend:

Geen nood!

Lucas:

Een zegel werd verbroken
En het geheim der liefde gaf zich prijs.

Vrouw, elk geheim wordt door geheim ge-
wroken
Doch wie het schendt verbeurt een paradijs...

De Vriend:

Een ander paradijs zal dàn aanbreken:
Een nieuwe hemel of: (*cynisch*) een and're hel!

Lucas:

Wie, in mijn woning, geeft U recht tot spreken
Tenzij de huisheer, duistere gezel?
Indien 'k niet droom ben ik hier in mijn eigen;
Zelfs àls ik droom ben ik hier in mijn recht;
Ik spreek en oordeel dus en gij zult zwijgen
En ook: ontdek u niet, zij U gezegd –
Want beter is 't een masker dan een man te
haten...
Waar hebt gij, vrouw, het teer symbool gelaten
Van het mysterie dat gij draagt en zijt:
De sluier, vrouw, die U drievoudigheid
Van maagd en bruid en moeder hield verborgen?
Waar is de nacht, de middag of de morgen
Dat gij, die met een kind reeds spelend waart
Dat vuur ontvonken deed in uwen haard
En bove' Uw sluier zoo vol bruiloftsrozen;
Het masker der verzoeking hebt verkozen?

Eva: (*zoekt naar uitvlucht*)

Gij kwaamt zoo vroeg... en 't was slechts spel
...geen kwaad!

Lucas:

Komt, wie bemind wordt, immer niet te laat? –
Hoe zegt gij dus: gij zijt zoo vroeg gekomen? –
Zoo onverwacht...

Hebt gij dan ooit vernomen:
Dat waar gemind wordt immer wordt verwacht;
En dat de lamp niet uitgaat in den nacht
Dan daar waar eerst de lamp der liefde doofde? –
Een spel, zegt gij, waarin men U beroofde
Van wat gij zijt en u, vrouw, heilig maakt?
Zóó bitter speelt men niet, zoo onbewaakt
Met schatten die slechts eenmaal gaan verloren.

De Vriend:

Ik zweer U, Meester...

Lucas (*hard*):

Hier wordt niet gezworen!
Met maskers heeft de waarheid niets gemeen
En verontschuldigen kan hier alleen,
Indien hij wil, die weerloos werd geslagen...
(*droef bezinnend*)
't Kan zwaar zijn soms Gods eenzaamheid te dragen,
En stil te zijn in zijn besloten Hof,
Wanneer de sterren der gedachten dof
En aller dingen vormen donker worden;
De schoonste bloemen zijn de vroegst verdorden;
De tijd verwischt de wezens en hun vorm
En in het hart der dingen knaagt de worm
Die, sinds de vrouw die bij God ademhaalde
En als een kind in Zijnen Hof verdwaalde,
De harten als de bloemen èn de vreugden schendt...
Ik kende niet, ik heb haar nooit gekend
Die vrouw, die zon en maan en God verrukte
En in den appel, dien zij blozend plukte,
Haar God, haar adem en haar leven schond.

Doch 'k werd haar kind, haar man: ik draag
haar wond
Nu dubbel in mij: tweemaal nu bezeten
Van eene vrouw en tweemaal ook gebeten
Ben 'k met de vloek van haar oorspronkelijkheid
belast;
Thans ken ik haar, en al te wreed verrast
Lijd ik den nood dien God eerst heeft geleden,
Want achter Eva weer verbrandt een Eden,
En sluit een poort die voor geen kloppen wijkt.
Het hart verarmd, en in den geest verrijkt,
Zal ik een nieuw en schrijnend loflied zingen –
Niet meer uit bloemen en herinneringen
Mijn geest omhoog doen stijgen, doch uit rouw
En tranen; – hoort gij 't Eva, droeve vrouw?
Droom ik? (*pauze*).

Eva:

Ach! Droomde ik!

Lucas:

Zijn deze wanden
De wanden van mijn huis; zijn dit mijn handen...
en dit mijn hart en hier mijn naamloos leed?...
Hoe komt het dan dat geen mij welkom heet?
En als 'k hier koning ben – waarom geen koning –
Hier sta 'k verbijsterd in mijn eigen woning
En als verslagen in mijn eigen rijk?...
Mijn staf viel uit mijn hand, mijn kroon in het
slijk;
En uit mijn allerdierst bezit verbannen,
Zie 'k reeds de dingen rond mij samenspannen:
De man, het masker en de slang, die loog,
Het kind, de wieg, de hand die haar bewoog,

De Hand zelfs die de wereld doet bewegen
En vloek en zegen uit haar voorraad put...
Weerde ik den vloek? Beschermde ik mijnen zegen?...
Vrouw, gij waart eenzaam en dus onbeschut,
Want om den steen heb ik het vleesch vergeten
En om de kunst het bloed dat vurig stroomt...
Ai! Opgaand in mijn arbeid moest ik weten:
Dat Eva stof blijft en dat Eva droomt –
Moeder der levenden, ik zong uw weelden,
Doch uw mysterie heb ik niet verstaan
En waar ik U tè na aan God verbeeldde
Heb 'k waarlijk U noch Gode recht gedaan;
Gij hebt Uw diepten en verholen gronden,
Veel dieper dan ik peinzend heb vermoed;
Ik zag Uw wijsheid en vergat Uw zonden,
Ik zong Uw schoonheid en verzweeg Uw bloed...
Ik heb gefaald; de lofzang dien ik bouwde,
En in de Moedermaagd naar zijn volmaaktheid reikt
Begeeft in U, en wie zal mij weerhouden
Hem neer te halen voor hij zelf bezwijkt...

Eva:

Vergeef mij, Meester!

Lucas:

Moeder van mijn leven,
Leg af Uw masker voortaan en Uw zorg
En duik gewond, want alles is vergeven,
Onder den sluier waar U God verborg;
Doch achter U, vergeet niet, brandt ons Eden,
En daar gij Eva zijt en 't zwaard U dreigt voortaan,

Zult gij boetend het doornig pad betreden
Der Dwaasheid en met hèm den nacht ingaan –

Eva:

Met hem?

Lucas:

Uw vriend! God wil dat wij betalen
Voor elke bete in de verboden vrucht –
En de geschiedenis moet zich herhalen:
Op Eva's val volgt eeuwig Eva's vlucht.
Het is een wet, dat men tot last ontvange
Wat men uit lust heeft blindelings begeerd;
Doch zalig, wie met tranen op de wangen,
Slechts half gedwaald, zijn toekomst zich toekeert;
Bruid van mijn geest, moeder van veel genaden,
Geen toekomst heeft die, wat ééns was, niet eert;
Gij hebt Uzelf meer dan Uw man verraden,
En meer den man nog, dan zijn kunst gedeerd;
Al wat mijn geest aan schoonheid heeft geschapen
Schiep God het eerst in mijn volwassen geest
En uit mijn zij, daar Hij me lei te slapen,
Nam hij úw beeld: gij zijt in mij geweest...
O wond're vrouw, kunstwerk door God begonnen,
Doch door Zijn vijand schrikwekkend voltooid
Voor Hij, rond U, Zijn sterren en Zijn zonnen
En Heem'len voor Uw voet had uitgestrooid; –
Geheiligd blijft gij om dat breed Erbarmen,
Dat in dien avond, rood van vloek en brand,
Uw wreed geschonden beeld nam in Zijn armen,
En U de toekomst los schoof met Zijn hand,

Waar, op de maan oprijzend uit de kimmen,
Die langs de hemelen haar weg begon,
Gij 't beeld van Haar zaagt in haar duister klimmen,
Die 't Licht der wereld droeg gelijk een zon...
't Komt mij niet toe uw dwaasheid, vrouw, te straffen
Doch daar de Wijsheid om vergelding vraagt:
Ga, waar de narren nu als honden blaffen,
En 't zaad der slang den hiel der vrouw belaagt;
En wandel tusschen bloemen en serpenten...
En zeg het vleesch een eindeloos vaarwel...
Dan, morgen weer, begint een nieuwe lente:
Een nieuwe hemel of een nieuwe hel –

(*tot Vriend*)

En gij? Hervind U! Alles is vergeven –
Daar ook door U het bloed der Moeder jaagt;
Ik wil Uw naam noch ook Uw herkomst weten:
Gij blijft voor mij het masker dat gij draagt,
Want beter nog is 't niet, dan wel te haten!

De Vriend:

Het is geen man, die niet zijn haat hanteert
En op zijn zwaard zich niet weet te verlaten!

Lucas:

Mijn rechter staat den arbeid toegekeerd,
Mijn geest de liefde en mijn hart den vrede –

De Vriend:

Haat is een deugd die mannen kracht verstrekt
En wilde moed...

Lucas:

Mijn haat slaapt in haar schede

En wordt alleen uit noodzaak dàn gewekt
Als vrede en liefde niet toereikend blijken –
En ter bewaking van een heilig goed;...
Dàn weet de haat der liefde van geen wijken
En zet zij juichend door tot in het bloed...
Slechts tot het uiterste daar toe gedwongen!

De Vriend:

Zoo trek Uw zwaard!

Lucas:

Het slaapt!

De Vriend:

Ten tweede maal!

Lucas:

Het slaapt!

De Vriend:

Ten derde maal!

Lucas:

't Is opgesprongen!

De Vriend:

Verdedig U!

(*zij kampen, – buiten het tumult der straat, de Vriend wordt gewond: de vrouw ziet machteloos toe; Lucas werpt den Vriend den sluier, die over de wieg hangt, toe, om zich te verbinden*).

Lucas:

Wat zegt ge van dat staal?
En ik heb niet eens Uw teerste plek gekozen...

De Vriend:

Opnieuw!

Lucas:

En nog mijn beste troef bewaard!
Verbindt U eerst!

Eva:

Mijn sluier?

Lucas:

Hij krijgt rozen,
Want meester Lucas snoeit zijn rozengaard!

(*Den Vriend valt het masker af; de kampers zien elkaar aan; de Vriend steekt zijn zwaard in de schede. Lucas, verbaasd, blijft staan met geheven zwaard*).

Lucas:

Mijn broer???

De Vriend:

Ik raak ontsteld; mijn handen beven –

Lucas:

Broer, ook dit weer is een gelijkenis –

Eva:

Meester, waarom houdt gij Uw zwaard geheven?

Lucas:

Zeg mij: wie Caïn hier, wie Abel is...
Zie hoe de dingen eeuwig zich herhalen – (*pauze*)

Eva:

Wat ziet gij? Spreek!

Lucas:

Een breede moederschoot
En uit dien schoot trekt eind'loos door de dalen
De karavaan der menschheid naar den dood –

Eva:

En verder, Meester?

Lucas:

Abel ligt verslagen –
En Caïn vlucht geteekend door Gods hand –

De sluiers hangen in de meidoornhagen,
De vrouwen klagen en de einder brandt –

Eva:

De aarde brandt?

Lucas:

Het Dier is losgelaten
En ruiters rennen in een vuren wind –

Eva:

Wie temt het Dier?

Lucas:

Ik hoorde lammeren blaten
Rondom een schoot –

Eva:

En in dien schoot?

Lucas:

Een kind –

Eva:

Een schoot –

Lucas:

Waarin millioenen menschen monden,
Een wijde haven waarin alles meert,
Een groot erbarmen als een roode wonde. –

Eva:

Een kind?

Lucas:

Een kind, waarin de menschheid keert –
Van schoot naar schoot zie ik een eindloos
trekken,
Van vrouw naar vrouw – en bidden aan haar
kleed;
Met haren sluier zuivert ze alle vlekken,
En met haar mantel dekt zij alle leed –

Eva:

En nog?

Lucas:

Door doorne' en distels zult gij vinden
Het pad dier Roos, den Schoot die God bewaart –
(*wijst hun deur*)
De deur staat op open: voort! En in den blinde...

Eva:

Nu nog de Engel met het vlammend zwaard!

Lucas:

En draagt den lust en ook den last der zonde. –

EINDE VAN HET EERSTE TOONEEL.

EERSTE BEDRIJF.

TWEEDE TOONEEL.

Lucas:

Slaap weer, mijn zwaard, gij hebt uw taak volbracht,
En in Uw toorn geen enkel recht geschonden;
Reinig uw lippen, wreker, – goeden nacht!
De liefde alleen mag voort mijn deel bewaken –
De liefde alleen – mijn zegen èn mijn kruis –
Die, wat gebeure, nooit meer zal verzaken...

(*Lucas, voor den spiegel; in den vorm van een dialoog*):

Dag, Meester Lucas, welkom in uw huis!
Gij zijt verouderd dunkt mij in drie maanden,
Uw vel verschraalde en uw haar werd grijs,
Want eenzamer nog waart gij dan ge'u waande;
Het leven was uw wetenschap te wijs
En heeft uw hoofd met ouderdom beladen –
Weerbarstig is de steen, en hard de strijd
Voor hij zich overgeeft aan de genade
En opstaat in de hand van die hem wijdt –
Wiens geest den droom hij als een licht zal dragen –
Lof van het Moederschap – mijn wil werd loom –
Lucas, gij zijt vermoeid – ik ben verslagen!
Het lot heeft mij gebeeldhouwd: ik ben droom –
Zit neer en eet – mijn hunkeren versteende;
Mijn steenen honger vraagt het hardste brood –
Steen zijn uw oogen – steen de tranen die ik weende:
Ik ken Gods droefheid en Zijn steenen nood –

In mij draag ik de teekens Zijner handen,
De kerven van Zijn beitel in mijn vleesch
Want 't is Zijn geest die zich in mij ontspande,
Door al mijn leden siddert zijne vrees:
Zijn hamer klopt en zonder tusschenpoozen
Bedreigt Hij mij; ik daver van den slag
Der Majesteit van dezen Rustelooze –
En uit Zijn duister kom ik aan den dag
Door Hem gebeiteld tot een man van smarten;
Gij kunt zijn oogmerk maken tot een gril:
Ik kan zijn hand en ook zijn hamer tarten
Of als een dienstknecht ingaan in zijn Wil
Om koninklijk van leed en groot te leven –
De toekomst drukt u – somber is haar land –
De lof van het Moederschap is niet volschreven –
Ik zal hem schrijven: helpe mij Gods hand!
Als Hij Zijn Geest wil in den mijne storten
En al Zijn zoetheid in dit bitter glas.
Ik zal den lof der vrouw niet meer verkorten
Om deze Roos, die bloeiend in Hem was
Voor Hij in Eva haar volmaaktheid schetste –
Die in der smarten Moeder Hij voltoog –
Slechts een ten-dood-toe door de vrouw gekwetste
Kan haren lof bezingen hemelhoog –

(*Het gedruisch der straat, dat bij vlagen naar hem opslaat, onderbreekt zijn dialoog en droom*).

Van droom in droom altijd word ik gebannen –
Lucas, ontwaak! Het leven staat op storm,
De wereld wordt gewogen en gewannen
En schommelt als een wieg, en heeft geen vorm
Daar licht en duister door elkander loopen,
En dood en leven schemeren dooreen,

Met tranen evenzeer als dauw bedropen –
Mijn God, hoe ben 'k in dit tumult alleen
Terwijl de Dwaasheid blaft van alle kanten
En het Serpent zich opheft aan de fluit
Der Satyrs en 't gegichel der Bacchanten – (*er wordt geklopt*)
Binnen!... binnen!... Wie klopt daar op de ruit? (*raam stoot open*)

Stem van God:

Ook Ik ben eenzaam, buurman...

Lucas:

Millioenen lichten,
Die van U uitgaan door dat groot heelal,
Zie ik hun blikken naar hun Oorsprong richten –

Stem van God:

Buurman? –

Lucas:

Zij zijn het sprakeloos getal
Van Uw getuigen, Hamer onzer harten –

Stem:

Ook Ik ben eenzaam!

Lucas:

Gij zijt nimmer stil...

Stem:

Gij kunt Mijn hand en ook Mijn hamer tarten...

Lucas:

Ook als een dienstknecht ingaan in Uw Wil...

Stem:

Wanneer de levenden Mijn Wil ontglippen,
Voltrekt zich een gericht!

Lucas:

Als in Uw vrees
De liederen bevriezen op de lippen
En de' adren gaan stollen in ons vleesch –

Stem:

Slechts noodgedwongen zal Mijn toorn ver-
winnen,
Waar liefde faalt!

Lucas:

Uw toorn verwint!

Stem:

De dood, vannacht, klimt door het venster
binnen,
Daar waar de pest haar als gelijke vindt;
Hoor, alle dingen zijn gelijkenissen
Want ook dit leven is Mij als een vrouw:
Haar ontrouw wil Ik uit Mijn oogen wisschen...

Lucas:

Tot in Uw toorn zijt Gij Uw liefde trouw.

(*Lucas blijft een poos bij het open venster staan luisteren naar het gedruisch der stad als naar een vreemde wilde muziek. Zijn gelaat is bezorgd en bedroefd, doch rustig. Plotseling klinken temidden van het rumoer kreten van angst en ontzetting: menschen vluchten langs zijn raam. Dan sluit Lucas langzaam het venster, slaat den Bijbel open en leest langzaam en met nadruk enkele verzen uit het IIIde hoofdstuk van de Genesis*).

EINDE VAN HET EERSTE BEDRIJF.

TWEEDE BEDRIJF.

EERSTE TOONEEL.

(*dezelfde omgeving:* Lucas *en* Eva *met aschkruisjes op het voorhoofd; op de stad tampt voortdurend een klok. Lucas gaat door het vertrek heen en weer, in gedachten. Eva volgt hem met oogen vol ongeduld en zorgen. Stilte. Een troep menschen trekt biddend voorbij*).

Eva:

Aldoor die doodsklok!... God! is dit een leven
Bij niets dan zwijgen, doodsnood en verdriet...
(*stilte*)
Zeg mij nog eens: dat alles is vergeven... (*stilte*)
Maar spreek dan toch... en lach zoo bitter niet!
(*stilte*)
Wat zoekt gij, Lucas?... Ik raak gansch van zinnen...
Een enkel woord slechts!... Man, wat doet gij daar? (*hij opent het venster*).

Lucas:

De Dood, vannacht, klimt door het venster binnen.

Eva:

Doe dicht...

Lucas:

Zijn adem reeds strijkt mij door 't haar.

Eva:

Verschrik mij niet!

Lucas:

Waarom zoudt gij hem vreezen,
Die niet als dief ons toekomt doch als gast,
En ook de diepste wonden kan genezen?...

Eva:

Meester, beschuldig mij, doch houdt mij vast;
Ik vraag geen liefde, slechts om de genade
Van Uw sterkte waar ik toevlucht vond,
Toen in de roes der narren plots de Kwade
Zijn geesel wierp en in ons midden stond...
(*stilte*)
Ik heb Uw trouw en ook mijn eer geschonden;...
Ik schoof den ring schijnheilig van mijn hand...
Beschuldig mij!...

Lucas:

Een ander werd gezonden,
Die U beschuldigt...

Eva:

Schrijvend in het zand
Heeft Hij de vrouw van zonden vrij gesproken...

Lucas:

De vrouw?...

Eva:

Wie werpt op haar den eersten steen?

Lucas:

Neem dan die hand die U werd toegestoken:
De hand die schrijft en heelt en slaat meteen –

Eva:

Beschuldig mij!

Lucas:

Ik kan U slechts beklagen...

Eva:

Lach niet zoo, Lucas, sla mij liever nog...

Lucas:

Arm vrouwmensch, zijn wij niet genoeg geslagen?

Eva:

Doch ik bedroog U... alles was bedrog!

Lucas:

Niet alles, vrouw, want in en rond ons leven
Ziet menig ding nog kinderlijk ons aan:
De wieg, het kind; één schat is niet gebleven
En is ons beider leven uitgegaan...
Nooit keert hij weer, – hij is voorgoed verloren...
De eer der vrouw werd dor in onzen mond,
Want mèt de rozen is de stam bevroren
En mèt den stam de wortels in de grond...

Eva:

Wanneer gij zwijgt vraag ik dat gij zoudt spreken,
Doch sprekende kwetst gij mij keer op keer; –
Houdt gij niet op, mij immerdoor te breken?

Lucas:

Wijl ik U liefheb breek ik U zoozeer.

Eva:

Lucas?

Lucas:

Zwijg stil!

Eva:

Zal ik jou nooit begrijpen?

Lucas:

Gij wist het niet, gij weet niet wat gij deedt,
Toen uit Uw droom mijn visioen moest rijpen...
En hoe mijn droom gerijpt is in Uw leed;

Eva:

Ik heb je droom en ook je werk gebroken...

Lucas:

Ik heb U lief!

Eva:

Hoe laat ik jou erken! –
Wie zóó bemint, heeft dubbel zich gewroken...

Lucas:

Het is mijn doem, dat ik een droomer ben;

Eva:

En je geluk!

Lucas:

Wellicht ook nog mijn zegen;

Eva:

De Hemel schiet aan gaven niet te kort;

Lucas:

Als lijnen in Gods hand zijn onze wegen...

Eva:

De bloem bewaart zich daar, waar zij verdort.

(een menigte menschen trekt luid-op biddend naderbij; Lucas zegt de gebeden mee, staat weer bij raam; Stilte).

Eva:

Wat doet gij, meester?

Lucas:

Waakzaam zijn en wachten...
En als een dienstknecht zijn, als Abraham
Het mes geslepen om voor God te slachten
Wat Hij uit mij als uit een schaapsstal nam...

Eva:

Nu droomt gij weèr!

Lucas:

Misgun mij niet te droomen!
Duld, dat de geest zijn vleugels openslaat,
Om, als zijn wereld wegzinkt, hem te ont-
komen...

Eva:

Vlucht is bedrog aan sterkte en soms verraad!

Lucas:

Zwijg dan en bid: dat wie het eerst bedrogen,
Het meest verraden werd, U niet verrast
Als de verschrikking van zijn barre oogen, –
Zijn star gelaat door alle wanden wast...
Want roepen komt Hij levenden en dooden...

Eva:

Als gij mij liefhebt, zwijg!

Lucas:

Te lief, helaas!
Over de daken schrijden reeds zijn boden,
Door alle huizen gaan zij met geraas
Van hameren en onbedaarlijk weenen –
En haast elk huis sluit om zijn dooden toe
Het somber masker van zijn stomme steenen;
Gods boden gaan en worden nimmer moe...
Elk leven wordt gebrandschat naar zijn waarde;
De heer, de knecht, de dienstmaagd en de bruid;
De kreet der stervenden verscheurt de aarde
Met kisten vol draagt men het leven uit;
Elias is verschenen op de pleinen
En op den hoek der straten staat de mond

Der grooten open naar den nood der kleinen,
En de gelaten breken ziek en wond
Van druipend zeer en etterende wangen...
Pest, dood en leven wemelen dooreen,
De stad staat als een baar met rouw behangen,
De klagers roepen aan een oor van steen;
Het meest geschonden zijn die 't schoonste
schaadden,
Die 't Moederschap onteerden totterdood,
Zijn met den nood der moeders overladen,
En zitten met haar kind'ren in hun schoot...

Eva:

Zijt gij hun rechter?

Lucas:

God is ònze rechter,
Want voor Zijn heerlijkheid houdt niemand stand
o Vrouw!, doch in Zijn oog is niemand slechter
Dan wie Zijn schepping stukslaat in Zijn hand;
Want hemelhoog heeft Hij Zijn werk verheven
Toen zich Zijn Woord verlaagde tot den Schoot,
Dien Hij met roze' en leeljen wilde omgeven,
En dien Hij vruchtbaar maakte en maatloos
groot...
(*lange stilte*)

Eva:

Lucas?... Droomer?... Zijn geest schijnt weg-
genomen...
Laat los den droom; bevrijd U uit den waan...
Zie, uit mijzelf ben ik U toegekomen,
Kom uit U zelf en keer in mijn bestaan?...
Man! keer op keer als ik U meen te ontmoeten,
Ontvlucht gij mij!... Ik ben voor U als Ruth...

Aanschouw mij arme dienstmaagd aan Uw voeten:
Mijn schutscherm zijt ge!... als gij mij niet beschut
Wie anders zal zich over mij ontfermen?...
Neen! lach zoo bitter niet... lach niet zòo wrèed!

Lucas:

Ik heb U lief... hoe zal ik U beschermen?

Eva:

O! Met een zwaard! met gansch Uw ziel vol leed,
Vol dapperheid en mannelijk beminnen...
Wend niet Uw aanschijn van mij, wees mijn held!!

Lucas:

De Dood, vannacht, klimt door het venster binnen...

Eva:

Dwaas die gij zijt!

Lucas:

Elk zwicht voor zijn geweld...
Hij geeft geen kamp;

Eva:

Is God niet in ons midden
En Zijn erbarmen sterker dan de Dood?

Lucas:

De Dood is sterk!

Eva:

Doch God laat Zich verbidden!

Lucas:

Waar is die geest zoo hoog, die stem zoo groot
Dat zij den gang van zijn gezicht houdt tegen?

Eva:

Wanneer de ziel zich neerbuigt aan zijn voet,
Of als een wijn zich uitplengt op zijn wegen...

Lucas:

Wanneer de ziel...

Eva:

Spreek, Meester!

Lucas:

Vrouw, 't is goed!

Eva:

Zeg mij: wat goed is?

Lucas:

Morgen zult gij 't weten...

Eva:

Waarom nù niet?

Lucas:

Nieuwsgierig blijft de vrouw...
Als de granaat gerijpt is en gespleten.

Eva:

Eén raadsel blijft gij en den droom getrouw,

(het gebed der bidders druischt weer nabij als een donkere muziek; de klok tampt aldoor. Lucas staat bij het raam; een groot medelijden bevangt hem. Hij neemt mantel en hoed).

Lucas:

Vaarwel.

Eva:

Gij gaat?

Lucas:

Verloren in al dezen
Wier nood de straten met geweeklaag vult;
Want in hun smarten deelen en hun vrezen
Zal elk die deelhad aan hun groote schuld...
Doch gij, geef acht dat niemand U verrasse
Als dief of gast, want in één oogenblik
Kunnen soms zwarte vleug'len om U wassen –
En al Uw aderen breken in hun schrik...

Eva:

God zal dit huis voor dood en pest vrijwaren...
Wat talmt gij nog?

Lucas:

Moeder, als God mij hoort...

Eva:

Meester, als Hij u hoort?...

Lucas:

En ons wil sparen...
Als Hij de Pest doet staan aan onze poort...
Zal ik – God helpe mij die steenen wekt ten leven –
De starre majesteit van aller nood
In een Godsnood een eeuwig aanschijn geven –
Een hemels uitzicht en een vruchtb're schoot...
Vaarwel!

Eva:

Kent gij geen enkel ander teeken
Van afscheid meer dan dit herhaald vaarwel?

Lucas:

't Is rijk aan zin hier,

Eva:

rijker aan gebreken!

Lucas:

Hier is mijn hand... de rest is kinderspel

(*Lucas af.*)

Eva (*bitter*):

De hand is killer dan ik mocht vermoeden; –
Vaarwel! Vaarwel? Heb 'k al Uw zin verstaan?
Mijn hart wordt moe van bedelen en bloeden...
Schipbreukelingen, God, ziet Gij niet aan!!!

EINDE VAN HET EERSTE TOONEEL.

TWEEDE BEDRIJF.

TWEEDE TOONEEL.

(Eva *en de* Vreemdeling: *eerst zijn stem, daarna zijn barre, mysterieuze verschijning, die zich langzaam aan de medespelenden telkens onder een andere gedaante verklaart. Voor Eva is de Vreemdeling de Pest en dieper: haar eigen ontrouw en de trouw van haar man, die zich wreken. Voor de* Vriend *is de Vreemdeling de wrekende en de bewakende trouw van Lucas*).

Eva:

Is nog dit leven niet genoeg gestorven?...

Vreemdeling:

Nog niet!

Eva:

Niet dicht genoeg bij zijne kuil?

Vreemdeling:

Nog niet!

Eva:

Wie roept daar?

Vreemdeling:

Alles is bedorven...

Eva:

Nog niet! Nog niet!

Vreemdeling (*op*):

En alles even vuil!

Eva:

Hoe komt gij hier?

Vreemdeling:

Hoe komt de avond binnen?...
De reuk der aarde...? vraag: hoe komt het kwaad,

Der dingen kennis, door de open zinnen
En wandelt door het bloed naar het gelaat
Waar 't soms in builen uitbreekt en in zweren
Of ook in schaamte gloeit? – Zóó kom ik hier;
En geen is er die mij van U kan keeren
Want in Uw Schoon heb 'k ongemeen plezier –
En onverdeeld moogt gij mij toebehooren...

Eva:

Mijn God!

Vreemdeling:

Schipbreukelingen ziet Hij niet!

Eva:

Hoe kwelt gij mij!

Vreemdeling:

God laat Zich niet bekoren:
Noch door Uw schoonheid noch door Uw verdriet;
Doch ik ben, dwaas genoeg, verblind door beide,
En noem schoon-droef U en droef-schoon vol schroom,
Als die princes die ik reeds vroeger leidde
Door een plantsoen – doch dàt was slechts een droom...
Of, als gij wilt, en drome' iets voorbeduiden:
Een voorspook van ùw wezen en ùw tuin...
Hoofsch voerde' ik haar; ,,hebt eerbied voor de bruiden'',
Ging een heraut haar vóór met een bazuin,
Waar enkel bloemen – welk een prille zegen
Bleven de kind'ren van dien prillen hof! –
Haar schuchterheid haar schalksche kelken negen
En vogels haar omzwierden met hun lof.

Doch toen ik even, om wat goudreinetten,
Haar bij den boom der Kennis eenzaam liet,
Zag 'k plots haar bruiloftskleed vol sap en smetten –
Haar wang bedauwd door overgroot verdriet;
Droef-schoon, sprak ik, dit zult gij u berouwen
Dat gij, toen ge' eenzaam waart, waart zonder toom!

Eva:

Gij lastert mij!

Vreemdeling:

Verschoon mij, schoone vrouwe:
Gij kwetst Uzelf – en dit is slechts een droom;
De vrouw, nieuwsgierig en belust op snoepen,
Ontwapent zich waar zij zich 't minst behoedt...

Eva:

Wie riep U hier?

Vreemdeling:

Gij hebt mij opgeroepen –
Gij, uit de duisternissen van uw bloed
Waar Eng'len leeg'ren en onzichtb're machten...

Eva:

Ik ken U niet!

Vreemdeling:

O, simpelheid der vrouw...

Eva:

Laat af van mij, kwelgeest van mijn gedachten,

Vreemdeling:

Ik ben uw ontrouw en ik ben U trouw!

Eva:

Spiegel van mijn verwording voor mijn oogen...

Vreemdeling:

Uw eigen masker dat U zeer ontstelt!

Eva:

O, wie bedriegt heeft meest zichzelf bedrogen!

Vreemdeling:

Droef-schoon, aanschouw mij,

Eva:

Hoe word ik gekweld!

Vreemdeling:

Hoe kwelt gij U!

Eva:

Hoe zal ik U bezweren?

Vreemdeling:

Bespot mij niet daar gij uzelf bespot; –

Eva:

Durft gij dit huis en heilig recht onteeren?

Vreemdeling:

Helaas! Mijn sleutel past hier op elk slot,
Want alle goed hebt gij mij prijs gegeven, –
Mij heilig en onheilig recht verpand...
En meer nog dan de spiegel van uw leven
Ben ik zijn wreker... vrouw, reik mij Uw hand...

Eva:

Ik ken u niet, ik weiger U te kennen
En haat U, haat U...

Vreemdeling:

Langzaam, meer en meer
Zult ge' aan Uzelf als aan mijn wezen wennen
En aan Uw man als ik mijn masker keer...

Eva:

Gij hebt zijn stem; eens anders is uw wezen;
Vol droombedrog zijt gij...

Vreemdeling:

Uw droom!...

Eva:

Vol haat!...

Vreemdeling:

En ùw bedrog!

Eva:

Kan ik van u genezen...

Vreemdeling:

Reik mij Uw hand...

Eva:

Laat af! Verraad! Verraad!

Vreemdeling:

Schrei niet zóó hoog!

Eva:

Wee u!

Vreemdeling:

Wat zou ik duchten?

Eva:

Waarheen, mijn God?

Vreemdeling:

Naar God is 't allerbest! –
Om mij te ontkomen moet ge' Uw ontrouw
vluchten;

Slechts wie zijn trouw behoedt, ontkomt de
Pest...

Eva:

Wreed zijt ge!

Vreemdeling:

En dwaas!

Eva:

Afschuwelijk van wonden!

Vreemdeling:

Afschuwelijk jaloersch op Uw bezit...

Eva:

Bedrieger! Huichelaar!

Vreemdeling:

Uw eigen zonden:
Rood als Uw bloed; als Uw bedrog sneeuw-
wit...

Eva:

Vaarwel!

Vreemdeling:

Nog niet! 'k Zal nog mijn zegel drukken
Op elken schat waarin 'k mijzelf besloot, –
U als een bruid met zijn sieraden smukken...

(Hij grijpt schielijk Eva's hand en kust die, terwijl van-buiten hevig op de deur wordt geklopt en de Vriend *binnentreedt).*

Eva:

Kom binnen, wie ge' ook zijt, al was 't de dood!
(tot Vreemd.):
Satan!

Vreemdeling:

Uw knecht!

Eva (*tot Vriend*):

Gij komt van God gezonden...

De Vriend:

Engel!... Pardon!...

Vreemdeling:

De rollen zijn gekeerd!
Mijn voeten staan waar eens Uw voeten stonden
En zij staan vàst; zorg slechts dat ge' U verweert
Want in mijn arm voel ik mijn sterkte groeien...
En in mijn ziel... roover, waar is Uw zwaard?
Want Meester Lucas gaat zijn rozen snoeien...

Eva:

Zeide gij niet: dat gij ter kerke waart
En in den nood der lijdenden verzwolgen?...

Vreemdeling:

De schim van hem dien gij verloochent, vrouw,
Blijft wrekend U en ook Uw minnaar volgen –
Want als Uw ontrouw blijf 'k U beiden trouw!

(*tot Vriend*)

Verweer u dus, gij hebt Uw weg geweten;
Zie, dezen dans ontspringt gij nimmer meer...
Gij hebt Uw zwaard, doch niet Uw hart vergeten;
Wee 't hart dat zonder zwaard is of verweer!

Eva:

De duivel zelf is in dien man gevaren...

Vreemdeling:

Een Engel ook houdt heerlijk in hem stand!

Eva:

Spaar hem bij God!

Vreemdeling:

Dat hij zich zelve spare!

Eva:

Spaar hem om mij! Geschonden is zijn hand,
En niet bij machte nog de smaad te wreken
Waarmee gij, beul, ons beiden overlaadt!

Vreemdeling:

Een lafaard is en vóór den strijd bezweken,
Die aan een vrouw zijn dapperheid verraadt –
En zich als lafaard nog door haar laat smaden
Die tevergeefs op hem als op een schild betrouwt.
Laf is de moed eens anders recht te schaden
En in den nood zijn eigen wond beschouwt;
Dus wie bemint zal ook een zwaard hanteeren
En groeien in zijn kracht als Meester Lucas doet.

Eva:

Spaar hem dan om zijn lafheid en zijn zweren...
Die als een masker uitslaan uit zijn bloed...

Vreemdeling:

Dàt is een schild waarachter hij mag schuilen,
Een duisternis waarin God zelf hem hult...

Eva:

Verachtelijker zijt gij dan zijn builen
O beul! – afschuwelijker dan zijn schuld!

Vreemdeling:

Ten tweede maal: nu niet met bloed bedropen
Maar met ontferming – toon ik u de poort
Die voor uw pest zich sluit!

De Vriend:

Doch eens nog gaat zij open:
Dat zweer ik U!

Eva:

Ik houd U aan uw woord!

De Vriend:

Den derden maal zal ik te rekenen weten.
En ook, God helpe mij, tot in het licht! (*AF*).

EINDE VAN TWEEDE TOONEEL.

TWEEDE BEDRIJF.

DERDE TOONEEL.

Vreemdeling:

Uw spiegel, vrouw, is overdwars gespleten
En toont U dus een dubbel aangezicht...

Eva:

Bedrieger, zwijg!

Vreemdeling:

Dra zullen allen zwijgen:
De spiegel, het bedrog en ook de droom...

Eva:

Ik haat U diep.

Vreemdeling:

Uw haat schaadt slechts u eigen;
De kracht der vrouw is enkel in haar schroom.

Eva:

Ik haat Uw mond vol leugens en ellenden.

Vreemdeling:

Laat mij het sprookje, dat ik eerst begon
En tusschen bloemen hangen bleef, volenden:
Nadat mijn bruid, dat evenbeeld der zon,
Haar bruidskleed met dat vurig sap besmette,...
En haar oorspronk'lijkheid zich droef verried... –
Toen de heraut om eerbied nog trompette,...

Eva:

Ik haat U slechts en hoor U, hoor U niet!
Uw mond krioelt van draken en van spoken!

Vreemdeling:

Vrouw, àls een sprookje is dit droef verhaal
En àls een droom die, immer onderbroken,...

Als een verschrikking doorgaat telkenmaal...

Eva:

Spaar mij Uw dogma's en uw visioenen,
En ook uw aandacht, bid ik U, voortaan;
Het hart verdort; het hart heeft zijn seizoenen...
De herfst voorbij, breekt nu de winter aan.

Vreemdeling:

En na de winter?

Eva:

Alles is bevrozen...

Vreemdeling:

De roode rozen?

Eva:

Rozen, stam en grond! (Lucas *op*).

Lucas:

Wie, in mijn huis, spreekt immerdoor van rozen, –
Draagt doornen in het hart en bloemen in den mond?

Eva:

Lucas, waar zijt gij?

Lucas:

Eva, wie is deze?... (*stilte*)
Bedriegelijke vrouw, die hem niet kent!...
(*tot Vreemdel.*)
Is reeds de wond, die ik U schonk, genezen?...

Eva:

Mijn God! Is alles droom? (Vreemdeling *af.*)

Lucas:

Heeft het serpent
Dat eeuwig om U waart u wéér bedrogen?

Ontaarde vrouw, daar gij ondanks Uw kind
Nòg eenzaam waart en véél te groot van oogen; -
Waarom liet God niet blind U, doch verblind
En met een hart te groot om te beminnen?...
Waar is de Vreemd'ling?

Eva:

Alles komt en gaat...

Lucas:

Hoe kwam hij hier?

Eva:

Hoe komt de avond binnen?...
Hoe klimt de pest door 't bloed naar het gelaat?...

Lucas:

Ik maande' u nog: gij zoudt mijn huis bewaken:

Eva:

Ik heb Uw huis en niet mijn hart bewaard;
Want beiden zijn zeer ongelijke zaken
En ieder heeft zijn eigen, vreemden haard; –
Het hart meestal is al te fel in 't branden...

(*stilte*)

Leven wij, Lucas? – Worden wij geleefd?
Wie onzer heeft zichzelven gansch in handen, –
Zijn wil zoo waakzaam dat hij nooit begeeft? –
Het leven leeft en ik geloof in machten...

Lucas:

Geloof, vrouw, in de zwakheid van uw vleesch
En aan de duisternis van alle nachten –
Geloof ook in het leven en genees –...
Vrouwen zijn somstijd als die Kathedralen
Met heiligen en Engelen bevolkt,
– Denk aan de hemelen van hun portalen –

Doch buiten door een zwart gezwerm omwolkt
Van dieren, helgedrochten en van draken; –
Doch wee! de nacht waarin dat helsch gespuis,
O vrouw, de heil'gen uitdrijft naar de daken
En 't zelf de wacht betrekt in zulk een huis...
Vrouw! Vrouwen zijn als zulke Kathedralen...

Eva:

En mannen dan? – hebt gij aan hen gedacht?

Lucas:

Wat denkt gij, vrouw?

Eva:

't Zijn zwijgende portalen.
Waar vrouwen in en uitgaan dag en nacht...
(*stilte*)

Lucas:

'k Heb God mijn booschap in Zijn hand gegeven:
Want door Uw ontrouw werd ik dubbel trouw...
En door Uw zwakheid sterker dan mijn leven...
Ons aller nood keert in den schoot dier Vrouw,
Die haren mantel omslaat al wie weenen –
Die schreiend zèlf haar Moederlof voltooit;
Voor Haar verstomt de lofzang mijner steenen
En ligt mijn arbeid als een gruis verstrooid...
(*ontzet toont hem Eva de eerste teekenen der pest*).

Eva:

Aanschouw! Is dit de vrucht van Uw gebeden?

Lucas:

De kus van wie U liefheeft op Uw hand...

Eva:

O, Meester Lucas!!

Lucas:

Afscheid van 't verleden...
De boodschap, vrouw, van een toekomstig land...
Zie, als de knoppen zwellen komt de lente!

Eva:

De Dood, helaas! klom door het venster in.

Lucas:

Hij kwam op U een ander leven enten...
Is ieder afscheid niet een nieuw begin?

Eva:

Kan ik, zóó jong, in zooveel smaad berusten?

Lucas:

De ziel desnoods breekt ook door zweren uit;
verheug U dus, daar U Gods Engel kuste
En U Zijn boodschap bracht – gij wordt wéér bruid!

Eva:

Siert God Zijn bruid met onuitstaanbaar lijden?

Lucas:

Kus slechts de hand die kwellend U bewaart...
De teekens Zijner Wijsheid zijn verscheiden
Doch even zoet voor wie ze wijs aanvaardt –
En nog den moed opbrengt om Hem te prijzen...

Eva:

Dat kan een held alleen of ook een zot!

Lucas:

Waarom zoudt ge' u dan niet zoo'n held bewijzen
Of zulk een dwaas wiens geest verdwaalde' in God?

Eva:

In God verdwaald? – God, had ik die gezindheid
Van dezen dwaas, die, waar hij 't al verliest,
Om 't al te winnen in roekelooze blindheid
Zich overgeeft aan U en 't wijste deel verkiest.
(*stilte*)

Lucas:

Genade' en macht zijn in dezelfde handen...
En wie zich nederbuigt verheft hun kracht...
(*stilte*)

(de doodsklok begint opnieuw te luiden; langs het venster gaan gedaanten voorbij en mompelen het Miserere; Lucas bidt mee. Eva, gebroken in een zetel, worstelt met zichzelf om haar overgave eindelijk:)

Eva:

Verdwaal' mijn geest in U... maak los zijn
banden
Met alle dingen... leid mij in úw nacht...
Ik buig mij voor Uw Sterkte... geef mij onder
Als Ruth, de dienstmaagd... slapend bij mijn
schild...
De zon gaat onder aan Uw voeten, wonder
Van wijsheid, liefde, ontferming... Gij zijt mild
Voor mij... Ik prijs U in den dauw, den zachte
Op Uw voeten die heilig zijn en bleek
En zeg: ik ben Uw dienstmaagd alle nachten –
En aan Uw voeten, God tot Wie ik spreek:
U prijzend... altijd... aldoor aan U denkend
En zonder einde: Gìj... en gìj... en gìj...
U volgend waar Gij gaat... U wenkend...
schenkend
Al wat ik heb in mìj... en mìj... en mìj...

Tooi mij met U en naar Uw welbehagen...
En teeken mij... gelijk een vrouw het brood
Voor zij het snijdt;... ik wil Uw sluier dragen
Van zweren... voor U vruchtbaar zijn en
groot...
Gij roept: ontwaak! Ik juich met àl' mijn zinnen
U tegemoet... een duif vliegt naar haar til...
Gij komt den bloemhof mijner moeder binnen...
Uw heerlijkheid staat bij mijn venster stil...
(*pauze*)
Huis van mijn moeder, loofhut mijner dagen,
Priëel der jeugd, getuigen van mijn spel...
En gij, getrouwen... Schouders die mij dragen...
Oogen die naar mij ommezien... vaarwel!

(*Onderwijl schoven twee zwarte gedaanten een doodskist door het venster binnen; zwijgend leggen zij de vrouw in de kist, doch voor ze den deksel sluiten, zegt Lucas, over het lichaam van zijn vrouw heen, den lof der vrouw; Daarna: als de kist wordt toegehamerd ontwaakt het kind en schreit in zijn wieg*).

Lucas:

O Korf der vruchten; dalschoot, uitgeteekend
Met aller bloemen weelde, – wrede brand: –
Hoe zeer heeft God zichzelf in U misrekend
O milde vrouw! – Hoevelen naderhand
hebben – vreemd hartsbegeer en schoon der
oogen, –
Bekoord, bekeerd door Uw beweende wang,
Zich in Uw raadseligen bloei bedrogen
En al de schuld gegeven aan de slang,
Dat sluipdier, dat, u eèns te slim gebleken,
U keer op keer doet struik'len in Uw gang

Of klagend neerzet bij Uw tranenbeken
Daar God aanhoort Uw bitter psalmgezang –
Tot Hij – zoo groot kan enkel God zich wreken –
In eene Maagd het Moederschap herstelt
En uit zijn Stam opeens de knoppen breken
Van zooveel rozen als Hij zelf niet telt...
Vergeef mij, God; het water van mijn oogen
Verbittert al te haastig mijnen mond,
Daar ik niets weet van wat U heeft bewogen
Toen Gij dit schepsel maakte en 't niet weerstond
Met eigen hand Uw hoogsten trots te schenden...
Wat weet ik, God, dat ik niet ondervond? –
Het leven lost zich op in veel ellenden
En zwijgend over ons staat Uw verbond.

EINDE VAN HET TWEEDE BEDRIJF.

DERDE BEDRIJF.

EERSTE TOONEEL.

(Lucas *maakt zich gereed om te vertrekken en treft zijn toebereidselen voor een groote reis. Hij zet de voorwerpen bij elkander en verscheurt de teekeningen en schetsen, die hij vindt*).

Lucas:

De blinde duif kwam Gode toegevlogen
En 'k sprak verbaasd: hoe zeer U deze vindt!
Doch God tot mij: O mensch! Haar hárt heeft oogen –
En God is breed voor Zijn bedorven kind;
Zoo zult ook gij, o mensch, tot uwen vrede
Dat diep geheim indachtig van haar hart,
U mateloos voor eene vrouw verbreeden –
Want de oogen van haar liefde zijn zeer zwart.
Valsch is 't, sprak ik, op haar zijn hoop te bouwen.
En God: 't Is even valsch dit niet te doen,
Want duizend Engelen zijn duizend vrouwen –
Een schoot vol vruchten en haar loof blijft groen.
En 'k sprak tot God met oogen vol verbazen:
De eerste was de ergste bovendien!
Toen lachte God: Mijn hart is bij de dwazen
Die struikelen als zij ten hemel zien... (*stilte*)
Waar wacht ik op? – waarom blijf ik nog dralen
En vragend rond de stomme dingen gaan? – (*stilte*)
Mijn buurman, God! – Ik hoor U ademhalen...
Waarom weerhoudt Gij mij en drijft mij aan?

Hebt Gij een boodschap nog of eenig teeken
In mij, aan mij?... Wie tusschen heem'l en hel
Belet mij, buiten U, hier op te breken?
Wie wacht van Meester Lucas een vaarwel?
Niemand verwacht mij; niemand heb 'k te
wachten;
Mijn vrouw, mijn kind vond elders elk een
schoot...
Vragend sta ik mijn voeten te betrachten
En alles zwijgt: mijn buurman en de Dood...
Alleen zijn boden wand'len langs de daken;
Zij slaan geen acht op mij die allen slaan –
En man en vrouw en kind tot masker maken...
Ook voor mijn drempel bleef de pest niet staan
En mijn belofte werd niet aangenomen...
Wat bindt mij nog, dat 'k niet ontbinden kan?
Vanaf een graf zie ik de toekomst komen
Doch zonder aangezicht en zonder van;
God legt de wereld open voor mijn schreden
En achter mij grendelt Zijn hand een deur;
Breek op en keer den rug naar het verleden:
Een beeld dat schreit, een spiegel met een scheur.
Meester, breek af al wat U zou weerhouden,
Alle geheugen, vorm en plaats en stand
In 't leeg verlangensnest dat gij U bouwde,
Met tafel, stoel en wieg en ledikant...
Blusch uit den haard, Lucas, ontkleedt de wanden
De spiegel, het portret, het klatergoud,
Beelden en standen, schetsen van mijn hand –
En gij, lamp, doof: gij hebt genoeg aan-
schouwd...

(*van verre gonsde het gebed aan der bidders en het geroep der klagers. Lucas opent het raam*).

Volk:

Van den gruwel der ontheiliging, verlos ons Heer.
Van den pest onzer zinnen, verlos ons Heer.
Van het masker onzer mismaaktheid, verlos ons Heer.
Van de teekenen Uwer bezoeking, verlos ons Heer.

Lucas:

Dat God Zich over U en mij erbarme!

Volk:

Verhoor ons Heer!

(*deze laatste aanroep wordt driemaal, telkens wat luider, herhaald; dan*):

Lucas:

Dit is mijn Testament:
Mijn gansch bezit vermaak ik aan u, armen!
(*deelt zijn bezittingen uit*)
Neemt en verdeelt!

Een Man:

Uw wijsheid was bekend,
Nòg klaarder nu doet gij Uw dwaasheid schijnen!

Lucas:

Neemt en verdeelt, doch prijst mij niet zoo hoog.

Een Vrouw:

De grootsten zijn die zich voor God verkleinen.

Lucas:

Helpt mij genade vinden in Zijn Oog.

Een Man:

Die zich voor God tot op hun ziel ontblooten!

Lucas:

Bidt dan voor mij terwijl ik mij ontkleed.

Een Vrouw:

Hem zal Hij niet van Zijnen drempel stooten!

Lucas:

Zoo neemt en zwijgt dat God mij niet vergeet.

Een Man:

De Maagd zal met Haar sluier hem omhangen!

Lucas:

Verdeelt en dankt; met nood ben ik belaân!

Een Vrouw:

De Moeder zal hem in Haar schoot ontvangen!

Stemmen:

En voor zijn drempel zal de Pest stilstaan.

(*Volk weg – stilte*).

(*Het vertrek is leeg: Lucas wadend door papier en paperassen*).

Lucas:

Schetsen, ontwerpen, arme prulledingen...
Adieu bedroomd papier: half zwart, half wit...
Versteend verdriet... Niobe...oefeningen
Naar de volmaaktheid... en o God!... nog dit!

(*onder de papieren vandaan diept hij opeens Eva's masker op... Nog niet bekomen van zijn verbijstering, bemerkt hij de* Piëta *niet, die lijdend, maar met vriendelijk gelaat hem aanschouwt*).

EINDE VAN HET EERSTE TOONEEL.

DERDE BEDRIJF.

TWEEDE TOONEEL.

De Piëta:

En mij? en mij? – wat hebt gij mij gelaten,
Meester Lucas?

Lucas:

Slechts dit, helaas!

De Piëta:

Niet meer?

Lucas:

Der wereld dwaasheid, Vrouwe! – Zóó verwaten
Zag zij mij aan, de vrouw, dien eersten keer...
Doch niet zóó droef, zóó dood en zonder
oogen...

De Piëta.

Meester!

Lucas:

O Vrouw!

De Piëta:

Lofzanger!

Lucas (*herhaalt*):

Niet zóó dood...

De Piëta:

De lof van 't Moederschap is niet voltogen.

Lucas:

En zonder oogen... niet zóó bang, zóó groot...
Der wereld dwaasheid, zie! Die niet kan weenen
Daar zij geen oogen heeft en nimmer had...
Alles was ijdel: droomen werden steenen

En steenen droom daar ik een droom aanbad,
Tot mij dit levend masker deed ontwaken
Dat dood en zonder arglist in mijn hand beklijft.

De Piëta:

Lucas! Kondt gij niets beters mij vermaken?

Lucas:

Een doode lach is alles wat mij blijft...
Een masker dat een man heeft overwonnen
En hem als zand heeft in den wind verstrooid.

De Piëta:

Meester, verzamel u; opnieuw begonnen!

Lucas:

Verzamel mij...

De Piëta:

Mijn lof werd niet voltooid...

Lucas:

God zelf voltooit hem in U alle dagen;

De Piëta:

Hij heeft zijn hamer in Uw hand gelegd,

Lucas:

Nog sidder ik van zijne hamerslagen;

De Piëta:

Mijn zoon!

Lucas:

O Vrouwe, ik weet niet wat gij zegt...
Sloeg Hij niet zelf mijn beitel uit mijn handen?

De Piëta:

Opdat gij nieuw zoudt wezen in zijn Hand
En, meester Lucas, ruim en zonder randen;
Slechts onder slagen komt Gods beeld tot stand
En treedt Hij-zelf groot uit zijn werk naar voren.

Lucas:

De stof vermindert steeds waar God zich beeldt
Want waar iets groeit gaat altijd iets verloren –

De Piëta:

Doch eeuwig wordt de mensch waar God mee speelt
Sinds al zijn droomen op zijn Zoon gelijken
En wie Hij liefheeft naar diens beeld boet-
seert... (*stilte*)

Lucas:

Zal ik onder zijn beitel niet bezwijken?

De Piëta:

Zacht is zijn hand voor wie zijn hamer deert.

Lucas:

Vrouwe, alles wat geboren wordt kost tranen;

De Piëta:

Geen meester wordt herboren zonder pijn.

Lucas:

Eenmaal was ik een man van groote wanen;

De Piëta:

Gij zult een man van groote droomen zijn.
De droom gaat door; hij werd slechts afgebroken
Om nieuw te zijn en grootscher nu gij weet:
Dat daar waar eeuwig doorn' naast roos ontloken
Elk meesterschap zich vervolmaakt in leed
En ook het Moederschap zich steeds voltooit in
smarten...
Ik neem U op... Ik draag U op mijn schoot...

Lucas:

Hoort gij het, buurman? Hamer onzer harten?

De Piëta:

Kom als een koning rechtstaan in uw nood;

Lucas:

Is dit de boodschap, Vrouw, waarop ik moest wachten?

De Piëta:

Gij zijt mijn zoon!

Lucas:

Dan heb ik U verbeid.

De Piëta:

Zoon, op mijn knieën zult gij overnachten
Want daar heeft God voor U een bed gespreid,
Om slapende mijn Moederlof te zingen
Als aller menschen nood in U versteent...
(*stilte, daarna; dreigend:*)
Doch wee de hand die God niet zal bedwingen
En mijnen Abel zóóveel lof verleent...
Dit is Mijn boodschap!

Lucas:

Wie zou haar niet duchten?

De Piëta:

Meer dan een masker hebt gij mij bewaard...

Lucas:

Was daar een zwaard waarachter ik kon vluchten!

De Piëta:

Enkel die laf is stort zich in zijn zwaard...

Lucas:

Ik zal, o Vrouw, voor God geen lafaard wezen
Die nimmer voor mezelf een lafaard was;

De Piëta:

Zoo spaar het U Zijn heerlijkheid te vreezen
En geef U in Zijn handen als een glas.

Lucas:

Zou ik, weerspannig, in Uw teugels steig'ren
En, nu Zij zelf voor mij model komt staan,
Mijn hoogsten lof der SmartenMoeder weig'-
ren?...
Maar 'k zie Uw huis ontluisterd en ontdaan
En hoor den nood van al Uw Kathedralen
Gebogen naar de Vrucht van Uwen Schoot...

De Piëta:

't Geschrei der kinderen vult hun portalen
Daar men hun steenen heil'gen geeft voor
brood...
Eerst als zij zwijgen gaan de steenen spreken...

Lucas:

Gods Hand is hard...

De Piëta:

Meester, Mijn Schoot is zacht –
En in Mijn Schoot wijdt God u tot een teeken...
Zijn droom gaat door...

Lucas:

Mijn duisternis wordt nacht.

De Piëta:

Uit elken nacht moet eens een morgen breken...

Lucas:

De mensch heeft slechts zijn heden in de hand...

De Piëta:

Meester, die U in Eva heeft verkeken,
Aanschouw mij...

Lucas:

Morgenster!

De Piëta:

Het leven landt!
Schipbreukeling, die alles hebt verloren, –
Aanschouw mij...

Lucas:

Ster der Zee!

De Piëta:

De morgen daagt!

Lucas:

Ik weet: de Wijsheid werd uit U geboren...

De Piëta:

Gij zijt Mijn zoon...

Lucas:

Gij zijt de Moedermaagd...

De Piëta:

Lofzanger mijn... mijn lof werd niet vol-
zongen...

Lucas:

Uw lof voltooit zichzelf in allen mond;
Gij zijt de Nieuwe Adem onzer longen...

De Piëta:

Aanschouw Mij, zanger!

Lucas:

Uw gelaat is rond...

De Piëta:

Meester, en nog?

Lucas:

Met hemelen behangen...
In Uw gelaat zijn alle maagden rein
En alle bruiden tranen op Uw wangen...

De Piëta:

En alle moeders, meester Lucas?

Lucas:

Pijn...

De Piëta:

En alle kind'ren?

Lucas:

Zuiver als Uw oogen...

De Piëta:

En gij?

Lucas:

Klein als Uw mond van schreien schraal...

De Piëta:

Mijn kind, waarom houdt gij uw hoofd gebogen?

Lucas:

Het masker lacht... slechts God verstaat zijn taal...

(Een groot gedruisch vervult de straten – een gejammer nu zonder berusting, de doodendans op zijn hoogst –).

Volk:

Helaas! Helaas!

De Piëta:

Zoon, wat beduidt dit kermen
Dat als een windvlaag opslaat aan mijn oor?

Lucas:

Dat God Zich haastig over ons ontferme...

Volk:

Wee ons! Wee! wee!

Lucas:

Hoe klaagt gij immer door?

Een Stem:

Het beeld der Moeder met de zeven zwaarden
Is voor de Pest uit haren nis gevlucht...

Een Vrouw:

Haar Zoon zit eenzaam en bebloed ter aarde;

Een Man:

De zwarte Engelen regeeren in de lucht.

Volk:

Wee! Wee!

Een Stem:

Wie zal van ons den geesel keeren?

Een Vrouw:

Wie delgt de schorpioenen met haar voet?

Volk:

Moeder der Smarten, red ons van de zweren:
Moeder der Zwaarden, red ons uit ons bloed!

De Piëta:

Zoon, zie mij aan...

Lucas:

Ook gij hebt mij verraden...

De Piëta:

Aan God en mens!

Lucas:

Ook gij blijft eeuwig vrouw...

De Piëta:

En eeuwig ook de Schoot van Uw genaden...
Mijn hart, dus ook mijn lijden, blijft u trouw
Die mij uw lof dus ook uw leed verpandde:
Gij zongt mijn Lof in steen...

Lucas:

Hij worde groot!
Ik leg mijn Meesterschap in Uwe handen
En geef mijn menschlijkheid in Uwen Schoot:
De liefste Vrouw zal steeds de sterkste blijken,
Want legers zie ik vluchten voor Haar voet
En koningen voor Haren blik bezwijken...
Onthoofd sta ik voor U en nat van bloed.

De Piëta:

De wijze man zal ook de rijkste wezen
Want slapend groeit zijn erfdeel duizendvoud
En op de pleinen wordt zijn naam geprezen;
Op trouw en waarheid is zijn rijk gebouwd –
En onder wijzen staat hij als een herder:
Groen loof en rijpe vruchten draagt zijn staf...
(*stilte*)

(*De* Piëta *heeft zich langzaam verwijderd: eerst ver af, dan naderbij is muziek beginnen te spelen: een nieuwe vreugde ontwaakt! Gejuich van stemmen. Dan:*
De Vriend)

Volkstemmen:

De Pest staat stil! – het leven kan weer verder!
Het masker valt als schubben van ons af!

EINDE VAN HET TWEEDE TOONEEL.

DERDE BEDRIJF.

DERDE TOONEEL.

(Lucas *en de* Vriend).

De Vriend (*Op*):

De dans gaat door! Zie, ik heb woord
gehouden...

Lucas:

O broer!

De Vriend:

Ik doe voor God mijn eed gestand! –
Die op een vrouw èn op een zwaard vertrouwde:
Merk hoe zij falen!...

Lucas:

Broer, denk aan Uw hand!

De Vriend:

Nu wordt de hand en ook het hart gewroken;

Lucas:

Slechts om Uw hart heb ik Uw hand bezeerd...
En om Uw bloed mijn hand U toegestoken...
Lang vóór Uw hand hadt gij mijn hart gedeerd...
Aanschouw haar masker... Dood en zonder oogen
Ziet het ons aan... Om welk ander bezit
Dan om haar masker zouden broers oorlogen...
Daar verder niets ons scheiden kan dan dit:
Een masker – wit en rood met zwarte vlekken
Dat tusschen ons een teeken is, niets meer...
Dat niet beweegt... dat niemands haat wil
wekken
Of hebzucht daar het zonder waarde is en eer. .
Ik schenk het U...

De Vriend:

Ik laat mij zóó niet hoonen!
Ik koop mijn deel met bloed of ook met goud...

Lucas:

Broer, hoor mij aan: – een moeder had twee zonen...

De Vriend:

Ik ken dat liedje! –

Lucas:

Dat verhaal is oud
Doch het herhaalt zich gaarne, zoo wij weten,
En àl te snel wanneer een wrok ontaardt...
En keer op keer uitbreekt in broederveeten...

De Vriend:

Waar dìè zijn knots hanteert en diè zijn zwaard!

Lucas:

Waarom het leed der wereld nog vergrooten...
De diepe rust der vrouw die slaapt verstoord? –...
Want tusschen ons heeft God haar mond gesloten;
Aanschouw het masker daar het ziet noch hoort
En nimmer meer tot onrecht strekt of schande...

De Vriend:

Het lacht met mij en daagt mij, lafaard, uit...

Lucas:

Indien ik het verscheur met eigen handen?...

De Vriend:

Haar beeld verscheurt gij niet – haar stemgeluid –
Dat nooit in mij verbleekte noch verdorde!

Lucas:

Wek haar niet op.

De Vriend:

Zij spot met mij!

Lucas:

Zij zwijgt!
Haar slaap is zoet... haar rust kòn bitter worden...

De Vriend:

Bedreigt gij mij?

Lucas:

Weet gij wien gij bedreigt?

De Vriend:

Zìj roept om wraak...

Lucas:

Haar lippen zijn geloken.
Door God bezegeld, ...door zijn Kus bewaard...

De Vriend:

Het zwaard? Opnieuw!

Lucas:

't Ligt op Gods knie gebroken.
En op zijn knieën lig ik als een zwaard.

De Vriend:

Met vroomheid tracht ge' uw lafheid te verbergen...

Lucas:

Vroomheid is soms een hooge vorm van moed.

De Vriend:

Hoe tergt gij mij?

Lucas:

Hoe lang zult ge' Ù nog tergen!

De Vriend:

Zoolang de wond, die gij mij sloegt, nog
bloedt...
Uw Caïns teeken aan mijn hand blijft branden!

Lucas:

Zoolang Uw dwaze hartstocht U bekoort
En 't zwaard tot onrecht is in Uwe handen –

De Vriend:

Vóór alles zwijgt... heb ik het laatste woord!

(tegelijk als hij Lucas doodelijk verwondt, verduistert het tooneel, de Vriend *verdwijnt. Voor de laatste maal begint de doodsklok te luiden).*

(Lucas *stervend*):

Lucas:

Droom van mijn geest... tweemaal door U
verraden:
Eens aan het leven en eens aan den dood...
Zal 'k U ten einde toe met lof beladen...
Moeder der levenden... Uw lof wordt groot...
(*stilte*)

(Buiten verneemt men stemmen; de klok zwijgt; een verre muziek. Gedaanten verschijnen met fakkels aan het venster en in den gloed der toortsen wordt de Piëta *zichtbaar, de Moeder van Smarten met het gestorven lichaam van Meester Lucas op haar Schoot).*

Stemmen:

Meester Lucas!... slaapt gij?... Kom snel ontwaken:
Eng'len en Heil'gen schrijden langs de daken
En op Uw drempel staat de Pest versteend...

(Het venster opent zich; mannen en vrouwen verdringen zich voor het raam; de gloed der fakkels verlicht het tooneel).

Een Vrouw:

Aanschouwt! Aanschouwt!

Een Man:

De Vrouw, die eeuwig weent
Heeft in zijn huis haar zetel opgeslagen...

Een Vrouw:

En op Haar knieën hem een troon gebouwd...

Een Andere:

De lijdensboom heeft weer eens vrucht gedragen;
Zusters en broers – zóó wordt de wereld oud.

EINDE.

Imprimi potest et in scenam induci

† Gulielmus

Ruraemundae d 1m. Maii 1938